

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Komparace konzervativních politických stran
ve střední Evropě po roce 1989**

Lucie Procházková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Komparace konzervativních politických stran
ve střední Evropě po roce 1989**

Lucie Procházková

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

Mgr. Jan Ptáčník

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2012

Poděkování patří vedoucímu této bakalářské práce doc. PhDr. Michalu Kubátovi, Ph.D. za jeho odborné vedení a cenné rady. Ráda bych také poděkovala konzultantovi mé práce Mgr. Janu Ptáčnickovi za neobvyklou trpělivost a shovívavost.

Obsah

1	ÚVOD	7
2	VYMEZENÍ POJMŮ.....	11
	2.1 Konzervatismus	11
	2.2 Neokonzervatismus neboli Nová pravice	18
	2.3 Problematika vymezení stranických rodin	19
	2.4 Konzervativní strany	21
3	KONZERVATIVNÍ STRANY VE STŘEDNÍ EVROPĚ	22
	3.1 Česká republika.....	24
	3.1.1 Občanská demokratická strana (ODS).....	25
	3.1.2 Občanská demokratická aliance (ODA)	27
	3.1.3 Unie svobody – Demokratická unie (US-DEU)	28
	3.1.4 TOP 09	29
	3.1.5 Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL).....	30
	3.2 Polsko	32
	3.2.1 Konzervativní lidová strana (SKL)	32
	3.2.2 Hnutí obnovy Polska (ROP).....	32
	3.2.3 Volební akce Solidarita pravice (AWSP)	32
	3.2.4 Právo a Spravedlnost (PiS)	33
	3.3 Maďarsko	33
	3.3.1 Křesťanskodemokratická strana lidová (KDNP)	34
	3.3.2 Maďarské demokratické fórum (MDF).....	34
	3.3.3 Fidesz – Maďarská občanská unie	35

3.4 Slovensko	36
3.4.1 Křesťanskodemokratické hnutí (KDH)	37
3.4.2 Slovenská demokratická a křesťanská unie - Demokratická strana (SDKÚ-DS).....	39
4 CÍRKEV, POTRATY, REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ	41
4.1 Potraty	41
4.2 Registrované partnerství.....	42
4.3 Církev	43
5 ZÁVĚR	44
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	48
6.1 Literatura.....	48
6.2 Prameny	52
7 RESUMÉ	54

1 ÚVOD

„Jednou z prvních a nejhlavnějších zásad posvěcujících stát a jeho zákony je, aby dočasní vlastníci i doživotní držitelé v něm nejednali, jako by byli naprostými pány, a nezapomínali na to, co obdrželi od předků a co náleží jejich potomkům (...)“ (Burke, 1997: 103). První citát mé práce pochází z knihy Úvahy o revoluci ve Francii, jejímž autorem je neméně známý Edmund Burke. Právě on položil základy modernímu konzervativnímu myšlení a jeho dílo se stalo „biblí“ konzervatismu. Jeho citát poměrně přesně vystihuje základ konzervativního myšlení.

Tato práce je vícepřípadovou studií, ve které pracuji se synchronní komparací. Hodlám vycházet zejména z ideologicko-programových profilů politických stran, částečně i z jejich praktické politiky.

V mé práci chci vystihnout konzervativní strany (nebo strany, které mají nějaké konzervativní prvky vykazují), které působily po roce 1989 na území střední Evropy. Větší prostor budu věnovat stranám, které hrály v daném stranickém systému roli alespoň po nějaký čas. Strany marginální jen zmíním.

Jedním z cílů mé práce bude také zjistit, jak se mnou vybrané konzervativní strany budou stavět k církvím. Vzhledem k tomu, že pro strany je majetek nedotknutelný a stranou vyjadřují plnou nebo částečnou náklonnost k náboženství, bude jistě zajímavé zkoumat postavení konzervativních stran k církevním restitucím (v ČR). Zaměřím se také na postoj konzervativních stran k poměrně kontroverzním tématům. Půjde o potraty a homosexualitu a uzavírání registrovaného partnerství.

Mým cílem není kompletní analýza politických stran, nehodlám se zabývat jejich celkovým vývojem ani hloubkovou analýzou jejich programových prohlášení. Zaměřím se spíše na ty body programu, které lze prohlásit za konzervativní.

Pro splnění těchto cílů je nutné vymezení některých pojmů. Již v názvu práce je zmíněný geografický pojem *střední Evropa*. Tento pojem zahrnuje poměrně velké množství států. Mezi středoevropské státy se nejčastěji zahrnují Německo, Polsko, Slovensko, Česká republika, Maďarsko, Rakousko, Lichtenštejnsko, Švýcarsko.

Pro účely mé bakalářské práce však musím seznam zemí zúžit. Nechala jsem se inspirovat publikací *Středoevropské systémy politických stran: Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko* od Petra Fialy, Ryszarda Herbuta a kolektivu a zaměřím se na 4 země, které mají dle mého soudu hodně společného. Jedná se o země tzv. visegrádské čtyřky. Všechny země byly např. součástí východního bloku, všechny se ze sféry vlivu Sovětského svazu vymanily, prošly procesem přechodu k demokracii a konsolidace nových režimů.

Stať mé práce jsem rozdělila do tří hlavních kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. Po úvodu následuje kapitola, která nese název vymezení pojmů. V této teoretické části osvětlím hlavní hodnoty konzervativního myšlení. Podkapitolu věnuji neokonzervatismu. Dále se budu věnovat problematice vymezení stranických rodin, zmíním některé přístupy různých autorů. V poslední podkapitole této části shrnu nejdůležitější poznatky a pokusím se sestavit charakteristické rysy konzervativních stran.

Následující kapitola se jmenuje Konzervativní strany ve střední Evropě. Tato část je rozdělena na 4 hlavní podkapitoly, které představují jednotlivé země: Českou republiku, Polsko, Maďarsko a Slovensko. U každé z těchto čtyř zemí vyjmenuji politické strany, které byly po nějaký čas považovány za konzervativní strany. Zařadím i strany, které v sobě nesou jisté konzervativní hodnoty. Jedná se vlastně o kombinaci politických stran, které byly do rodiny konzervativních stran řazeny různými autory řady publikací.

Poslední část mé statě bude věnována několika tématům a názory daných politických stran směrem k problematice. Půjde pouze o takové strany, které dodnes existují, nejsou marginálního charakteru a můžeme je nebo část jejich programu označit za konzervativní. Jako stěžejní témata jsem určila interrupce, homosexualitu a uzavírání registrovaného partnerství.

K vysvětlení ideologie konzervatismu nejlépe pomohla Heywoodova kniha *Politické ideologie*, přehledná shrnutí hlavních bodů konzervatismu jsou k nalezení i v jeho další knize *Politologie*. V teoretické části jsem se snažila vycházet z primárních zdrojů. Za důležitý považuji dílo *Úvahy o revoluci ve Francii* od Edmunda Burkeho. Jedná se o dílo naprosto zásadní, které položilo základy konzervatismu. Použila jsem také zdroje encyklopedického charakteru. Mohu jmenovat například Karla Žaloudka a jeho *Encyklopedii politiky* Karolinu Adamovou s knihou *Politologický slovník* nebo Rogera Scrutona se *Slovníkem politického myšlení*.

Velikou inspirací byla také obsáhlá kniha Russella Kirka, která nese název *Konzervativní myšlení*. Zajímavé čtení nabízí také útlejší kniha od Rogera Scrutona *Smysl konzervatismus*. Přehledně a zajímavě jsou také vyloženy základy konzervativního myšlení v knize Roberta Nisbeta *Politický konzervatismus: sen a realita*.

Ve třetí kapitole bylo mým zdrojem informací několik publikací. Řada z nich je ale od stejných autorů. Například Slovensku a i jeho stranickému systému se dlouhodobě věnuje Lubomír Kopeček. Michal Kubát je zase známý svou skvělou znalostí Polska. Téměř v každé publikaci nebo kapitole o Maďarsku jsem narazila na jméno Lukáše Bendy.

Za zásadní publikace však považuji dvě. Jednou z nich je kniha od Petra Fialy, Jana Holzera a Maxmiliána Strmisky, která nese název *Politické strany ve střední a východní Evropě: ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. Druhá z nich je aktuálnější, byla totiž vydaná v roce 2010. Jejími autory jsou Vít Hloušek a Lubomír Kopeček. Celá publikace se jmenuje: *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*.

Dalším zdrojem informací o jednotlivých stranách pro mě byly i knihy jako jsou například: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy editované Michalem Kubátem*, *Nové demokracie střední a východní Evropy* od Ladislava Cabady a kolektivu. Zdrojem informací pro mě byla také publikace *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systém*, která pochází od Maxmiliána Strmisky, Víta Hlouška, Lubomíra Kopečka a Romana Chytilka.

2 VYMEZENÍ POJMŮ

Abych mohla porovnat „ideje“ konzervatismu s praktikou politickou vybraných politických stran, je důležité si položit otázku, jak vlastně chápu konzervativní politickou stranu. V této kapitole se pokusím vymezit pojem konzervatismus. Dále nastíním problematiku vymezení stranických rodin, představím koncepty stranických rodin od různých autor. Výsledkem této kapitoly by měla být charakteristika konzervativní politické strany v prostředí střední Evropy.

2.1 Konzervatismus

Za otce konzervatismu je považován britský státník a politický myslitel Edmund Burke. V notoricky známém díle z roku 1790 *Úvahy o revoluci ve Francii*, které je pokládáno za základ konzervatismu, kritizuje francouzskou revoluci a odmítá snahu utvářet francouzskou politiku na základě abstraktních principů typu volnosti, rovnosti a bratrství. Se skepsí pohlížel na stát, který dle něj může zabránit zlu, ale málokdy dokáže nastolit dobro (Heywood, 2008: 71).

Beyme ve své knize *Political Parties in Western Democracies* přiznává, že je poměrně těžké vymezit ideologii konzervatismu. Jedním z důvodů je fakt, že konzervativní myslitelé a politici mají tendenci definovat sebe sama jako pragmatické odpůrce obecných teorií (Beyme, 1985: 46). Pojem konzervatismus, který zřejmě vychází ze slovesa „konzervovat“, se jako označení specifického politického stanoviska začal používat počátkem 19. století (Heywood, 2005: 79). Konzervatismus můžeme považovat za politický a teoreticko-politický postoj, který neuznává možnost radikální změny (Žaloudek, 1999: 207). Slovo „konzervativní“ může tedy označovat umírněné nebo opatrné chování, obavy ze změny nebo přímo jejich odmítání (Heywood, 2005: 79). Dle Heywooda je konzervatismus ze všech politických ideologií intelektuálně nejskromnější (Heywood, 2005: 80).

Jak jsem již zmínila, někteří konzervativci vlastně ani nepovažují konzervatismus za politickou ideologii. Pro ně znamená konzervatismus spíše způsob myšlení, životní postoj či stav mysli. (Žaloudek, 1999: 208; Heywood, 2005: 81).

Jaké jsou tedy hlavní zásady a témata konzervatismu? Např. Heywood jich ve svých knihách *Politologie* a *Politické ideologie* nachází sedm, Kirk ve svém díle *Konzervativní smýšlení* shrnul hlavní zásady konzervativního myšlení do šesti bodů. Dogmatice konzervatismu se věnoval ve svém díle *Politický konzervatismus: sen a realita* i Robert Nisbet Roger Scruton v knize *Smysl konzervatismu* nebo Hugh Cecil v knize *Conservatism* z roku 1928. V následujících řádkách využiji všechny již zmíněné knihy i další zdroje k popsání těch nejdůležitějších konzervativních postojů a hodnot.

Jednou z hlavních zásad je tradice. Konzervativci preferují tradiční historické hodnoty (Žaloudek, 1999: 208). Může se jednat o náklonnost ke starému, udržování starých tradic, zvyklostí, názorů, teorií a mravů (Adamová, 2001: 105-106). V politice se konzervatismus orientuje na tradiční kulturní, ekonomické a politické hodnoty. Konzervativci jsou proti prudším společenským změnám, protože ty současné poměry pokládají za dobré nebo mají obavy z poměrů ještě horších (Žaloudek, 1999: 207). Změny podle nich vyvolávají pocit nejistoty a nezakotvenosti. Chtějí uchovávat instituce a praktické postupy, které byly prověřeny časem, prošly tzv. „přirozeným výběrem“ (Heywood, 2005: 83-84).

Dle Kirka jsou konzervativci typičtí svou vírou ve zvyklosti a nedůvěrou k „sofistům počtářům a ekonomům“, kteří chtějí změnit společnost podle abstraktních témat. Naopak obyčej, konvence a staré zvyklosti drží na uzdě lidské tíhnutí k anarchii i novátorovu touhu po moci. Konzervativci se řídí poznáním, že změna nemusí vždy automaticky znamenat prospěšnou reformu. Říkají, že překotné inovace obvykle nejsou znakem pokroku. Konzervativci však uznávají

skutečnost, že společnost se mění a měnit se musí (Kirk, 2000: 27). Každá politika musí mít nějaký cíl, při jeho dosahování se nelze vyhnout všemožným změnám a rozkolům (Scruton, 1993: 26). Politika má proto příval novot usměrňovat. Má jít cestou pozvolných reforem, má se vyhýbat revolučním skokům (Valeš, 2007: 234).

Dalším principem je např. nedokonalost člověka. Konzervativci se dívají na lidskou přirozenost je vcelku pesimisticky. Lidé mají své meze, jsou závislí, touží po jistotě, vábí je to, co je jim důvěrně známé, vyzkoušené a ověřené. Nechtějí žít v nestabilních a neuspořádaných společenstvích. Jednotlivci jsou nadto morálně narušení, poznamenání sobectvím a touhou po moci (Heywood, 2008: 72). Zločin je proto důsledkem základních lidských instinktů a tužeb. Přesvědčit lidi k civilizovanému chování lze jediným účinným nástrojem odstrašování, kterým je právo podpořené vědomím, že se bude přísně a důsledně vynucovat. Hlavní úkolem práva není ochrana svobody. Právo musí především zajišťovat řád a pořádek. Konzervativci mimo jiné upřednostňují silnou vládu (Heywood, 2005: 85). Klaus von Beyme říká, že jistotou v dnešním „turbulentním“ světě je právě neměnnost lidské povahy (Beyme, 1985: 49).

Konzervativci pohlíží na společnost jako na organismus. Jedince nelze od společnosti oddělit, jedinec je součástí skupiny. Společnost je držena pohromadě pouty tradic, autority a společné morálky. (Heywood, 2005: 87-88). Burke, který kritizuje individualismus, tvrdí, že člověk na světě není sám, vždy je součástí širší sociální komunity. Sociální institucí myslí nejprve rodinu, dále pak např. obec, místní spolky, společnost, třídy, vojenské jednotky, církev, region, národ a stát (Valeš, 2007: 235; Scruton, 1993: 24). Tento provázaný celek dle jeho názoru vytváří v člověku pocit vlastní identity a pocit jistoty (Valeš, 2007: 235).

Pro konzervativce je rodina základní společenskou institucí. Pro stabilitu společnosti je zásadní zdravý rodinný život. Rodinu je třeba chránit a v případě potřeby i posilovat. Organické pojetí společnosti vysvětluje i náklonnost konzervativců k národní myšlence, národy dle nich vznikají (stejně jako rodiny) přirozeně (Heywood, 2005: 88-89). Konzervativci preferují celospolečenské zájmy před změnami a před zájmy jedince (Žaloudek, 1999: 208).

Podle Kirka dávají konzervativci přednost rozmanitosti a tajupnosti lidské existence před ochuzující uniformitou, rovnostářstvím a utilitaristickými cíly většiny radikálních systémů. Typický je pro ně instinkt, který se označuje jako „konzervatismus potěšení a radosti“. Jinými slovy: život stojí za to žít. (Kirk, 2000: 26). Už Burke ve svém díle lpí na zachování společenského řádu. Tvrdí, že „[v] každé společnosti, sestávající z občanů různých skupin, bude vždy nějaká skupina stát nejvýše“ (Burke, 1997: 60). Hierarchie je pro společnost naprosto přirozená. Společenskou rovnost považují konzervativci za nežádoucí a nedosažitelný cíl (Heywood, 2005: 89). Heywood popisuje konzervativní postoj následovně: „[j]elikož „místo na slunci“, které ten či onen člověk zaujímá, je do značné míry dílem štěstí a náhody zrození, věci se ve skutečnosti mají tak, že bohatým a privilegovaným připadá zvláštní povinnost pečovat o ty, kdo byli obšťastněni méně“ (Heywood, 2008: 73).

I Kirk přiznává, že konzervativci jsou přesvědčeni, že civilizovaná společnost potřebuje vrstvy a třídy. Neuznávají tak koncept beztřídní společnosti. Dodává však, že také věří v konečnou rovnost před soudem Božím i v rovnost před pozemskými soudy, ale rovnost postavení považují za rovnost v otroctví a nudě (Kirk, 2000: 26-27). Nisbet také připouští, že žádný princip nemá pro konzervativní myšlení podstatnějšího významu než princip zásadní a absolutní neslučitelnosti svobody a rovnosti (Nisbet, 2011: 84).

Obě hodnoty mají naprosto jiný smysl a účel. Svoboda ochraňuje individuální a rodinné vlastnictví (materiální i nemateriální), rovnost zase slouží k přerozdělení či vyrovnání nestejných hodnot ve společnosti (Nisbet, 2011: 84).

Moderní konzervativci zpravidla obhajují dělbu moci uvnitř státu (Scruton, 1999: 59). Stát a jeho instituce jsou podle nich nejvyšší instancí, chrání občana před svévolnými zásahy, poskytují mu legální rámec pro uspokojování jeho potřeb (Žaloudek, 1999: 208). Konzervativci podtrhují důležitost oddělení veřejné, mocenské sféry od privátní, intimní sféry. Nedotknutelné je pro ně *laissez-faire* a decentralizace (Lux, 1998: 14).

Konzervativci považují autoritu jako prospěšnou a nezbytnou. Zastávají názor, že autorita je vždy do jisté míry uplatňována „shora“; skýtá totiž vedení, orientaci a podporu těm, kterým se nedostává vědomostí, zkušenosti nebo výchovy, aby mohli ve vlastním zájmu moudře jednat. Jako příklad uvádí autority rodičů ve vztahu k dětem (Heywood 2008: 73). Autorita má tu přednost, že je zdrojem společenské soudržnosti, vytyčuje směr a ostatním lidem přináší inspiraci. Autorita by se však měla uplatňovat v jistých mezích. Proto součástí autority musí být i odpovědnost (Heywood 2005: 90).

Autor Hugh Cecil tvrdí, že snad největší význam v dogmatice konzervatismu má majetek (Cecil, 1928: 118). Konzervativci jsou toho názoru, že majetek a svoboda jsou úzce svázány. Ekonomické rovnostářství pro ně není ekonomickým pokrokem (Kirk, 2000: 27). Dle Heywooda má majetek pro konzervativce až mystický význam. Hromadění majetku je pro ně ekonomickým stimulem (Heywood, 2005: 91).

Na druhou stranu nakládání s majetkem není neomezené. Vlastník by měl nakládat s majetkem i v souladu s „přáním“ společnosti (Cecil, 1928: 118-119). Vlastnictví pro ně znamená také jisté posilování různých sociálních hodnot. Lidé, kteří budou vlastnit majetek, budou také více respektovat majetek druhých. Lidé budou svůj majetek chránit, tím se budou také podílet na achování práva a pořádku. Tak vlastně vlastnictví udržuje a posiluje konzervativní hodnoty – úctu k právu, autoritě a společenskému řádu (Heywood, 2005: 91). Konzervativci ulpívají na právu na oddělené vlastnictví, protože chtějí zachovat rodové i sociální vazby (Lux, 1998: 14). I pro Burkeho je majetek nedotknutelný. Tyranem nazývá člověka, který by mohl vztáhnout ruku na vlastnictví ostatních lidí (Burke, 1997: 113).

Již jsem zmínila, že konzervativci své přesvědčení nereprezentují jako ideologii. Pro ně je to spíše určitý stav mysli či postoj k životu. Konzervativci tradičně zdůrazňovali limity lidské racionality, které jsou dány nekonečnou složitostí světa, ve kterém žijeme. Nevěří abstraktním principům a myšlenkovým soustavám. Věří spíše zkušenostem a dějinám, zejména pak pragmatismu. Jednání je třeba přizpůsobovat reálným okolnostem a cílům (Heywood, 2008: 72). Nejsou ochotní obhajovat dalekosáhlá řešení. Často připouští, že existují různé problémy, které nelze vyřešit jen politickými nástroji (Scruton, 1999: 59). přitom ovšem popírají, že by šlo o bezzásadový oportunismus.

Někteří konzervativci také tradičně vychvalují náboženství. Říkají, že je jakýmsi pojítkem společnosti. Znamená pro ně hlavní a cenný zdroj společenské stability a soudržnosti. Je základem společné kultury, protože do společnosti vnáší jistý soubor sdílených hodnot (Heywood: 2005: 282-284). Burke také přikládal velkou váhu náboženství. Říká, že je základem občanské společnosti. Člověk je náboženský tvor, naopak ateismus není ve shodě s naším rozumem (Burke, 1997: 99).

Podobně se vyjadřuje i Nisbet: „[p]rávě náboženství chápané ve smyslu občanského náboženství se očividně nejvíce přibližuje obecné podstatě konzervativního přesvědčení; náboženství, jehož transcendentní jádro se navenek odívá jak do občanského, tak do náboženského hávu; náboženství, jehož nejuctívanější svátky – Den díkuvzádní, Vánoce, Velikonoce, Nový rok i další – slouží jak k náboženským, tak i k občanským účelům (Nisbet, 2011: 126).

Kirk říká, že konzervativci věří v transcendentní řád neboli v přirozený zákon, protože ten vládne společnosti i svědomí. Politické problémy jsou podle nich vlastně problémy náboženskými a mravními (Kirk, 2000: 26). Dá se ale říci, že konzervativci nestojí o propracovanou a všeobsažnou doktrínu. Důležité je pro ně náboženství, které se stane věcí veřejnou a institucionální, něčím, co si zasluhuje loajalitu, důležitým pilířem státu i společnosti (Nisbet, 2011: 119). Cecil je také zastáncem náboženství, které je ve velmi úzkém vztahu s politikou. Pomáhá např. usměrňovat a zmírňovat různými opatřeními propast mezi chudými a bohatými (Cecil, 1928: 116).

Z následujícího citátu je jasné, že např. Burke klad velký důraz i na zachování morálky a morálních pravidel. Domnívá se totiž, že „(...) my jsme neučilini žádné objevy, a myslíme si, že v morálce se ani žádné objevy dělat nemají, stejně jako nemá k mnoha novotám docházet ve sféře zásadních principů vlády a v ideálech svobody, jež byly známy dávno před naším narozením a budou chápány stejně dobře i poté, co naši domýšlivost zasype černá hlína a nad naší troufalou upovídáností zavládne ticho hrobu“ (Burke, 1997: 95).

2.2 Neokonzervatismus neboli Nová pravice

Kořeny neokonzervatismu tkví v tradičním konzervatismu a jeho organickým přístupem ke společnosti. Zástupcům Nové pravice záleží zejména na právu a pořádku, veřejné morálce a národní (resp. státní) identitě. Jsou přesvědčeni, že stoupající zločinnost a nárůst protispolečenského chování jsou důsledkem výrazného poklesu autority. Tento pokles autority postihl podle nich většinu západních společností. Dle Heywooda se neokonzervativci se hlásí k jakémusi sociálnímu autoritarismu. Rodinu vnímají zcela tradicionalisticky. Vycházejí z toho, že rodina je z podstaty hierarchická a zároveň patriarchální. Manžel je živitel, žena vytváří domov, děti poslouchají své rodiče a respektují je. Jako paralelu tohoto sociálního autoritarismu vidí autoritarismus státní. Neokonzervativci touží po silném státu, který bude rázně přistupovat k dodržování práv a pořádku. Nová pravice také řeší veřejnou morálku. Pokud by si lidé mohli svobodně volit vlastní morálku či životní styl, mohlo by to vést k tomu, že by se lidé přikláněli k názorům nemorálním – a tím si zvolili „zlo“. V očích neokonzervativce je pluralismus ve věcech morálky značnou hrozbou, protože podryvá soudržnost společnosti. Neokonzervatismus je také typický svou touhou posílit státní identitu. Neuznávají multikulturalismus, znamená pro ně ohrožení národa „zevnitř“. Typický je pro ně také euroskeptismus. Nejznámějšími politiky, kteří byli Novou pravicí ovlivněni, byli Ronald Reagan a Margaret Thatcherová (Heywood, 2005: 104-107).

Pokládám za důležité vymezit konzervativní Novou pravici od liberální Novou pravice. K tomu mi opět posloužila kniha *Politické ideologie* od Andrewa Heywooda. Konzervativní Nová pravice hájí tradiční konzervatismus, organicismus, tradicionalismus, autoritarismus, společenský pořádek a tradiční hodnoty. Je pro ně přirozená hierarchie a chtějí silný stát. Vyjadřují odpor proti globalizaci. Vyznačují se uzavřeným nacionalismem (Heywood, 2005: 108).

2.3 Problematika vymezení stranických rodin

Typologií politických stran se zabývalo mnoho autorů. Jmenovat mohu např. Maurice Duvergera či Giovanniho Sartoriho. Ani jeden z nich však nejevil příliš zájem o hlubší analýzu stranických rodin – zejména podle jejich ideologické a programové orientace (i když samozřejmě s konceptem stranických rodin do jisté míry pracovali). Gordon Smith sice využil ideologické orientace pro dělení stran, ale hlubšímu rozpracování koncepce se vyhýval. Za průlomovou práci můžeme považovat dílo Daniela Lousie Seilera *Parties et familles politiques* z roku 1980, který se dá považovat za jistý koncept stranických rodin. Ohlas se však objevil pouze ve frankofonních zemích (Hloušek-Kopeček, 2010: 15-16).

Mnohem zvučnější jméno má dílo Klause von Beymeho, který se problematikou stranických rodin také zabýval. Jeho typologie je dodnes uznávaná. Beyme vyčlenil nakonec celkem 9 stranicko-politických skupin (duchovních rodin). Ideologické rodiny jsou dle něj: (1.) liberální a radikální strany, (2.) konzervativní strany, (3.) socialistické a sociálně demokratické strany, (4.) křesťansko-demokratické strany, (5.) komunistické strany, (6.) rolnické strany, (7.) regionální a etnické strany, (8.) krajně (extrémně) pravicové strany a (9.) ekologické strany (Fiala-Strmiska, 2009: 89; Beyme, 1985: 32-136; Hloušek-Kopeček, 2010: 16-17). Beyme při své analýze postupovat vývojově, strany soudil podle jejich vzniku, zohledňoval i působení konfliktních linií. Největší důraz však kladl na společné ideologické vymezení, jejich společné sdílené hodnoty a normy a základní programové principy (Hloušek-Kopeček, 2010: 17). Beyme si byl vědom omezenosti své typologie při aplikaci mimo region západní Evropy – zejména kvůli společensko-politickému vývoji (Rybář, 2003: 276).

Beymeho koncepcí se inspiroval např. i Paul Lewis, který vytvořil sedm skupin politických stran: (1.) postkomunisté, (2.) sociální demokraté, (3.) liberálové a protržně orientovací konzervativci, (4.)

etnické formace, (5.) agrárníci, (6.) křesťanští demokraté a tradicionalističtí konzervativci a (7.) nacionalisté. Stejně jako předchozí koncepce, má i Lewisovo pojetí slabší místa (Hloušek-Kopeček, 2010: 17). Jedná se zejména o aplikaci jeho teorie na země střední a východní Evropy, která se od západní Evropy v mnoha ohledech liší (Cabada, 2003: 264-265; Fiala-Strmiska, 2002: 16, Fiala-Strmiska, 2001). Proto je velmi složité aplikovat v podmínkách středovýchodní Evropy teorie a metodologie „západní“ politické vědy. Jak si všiml Michal Kubát: „[v]šude tam, kde vstupuje do hry sociální, tj. kde se dotýkáme společenských (sociálních) faktorů nebo historických okolností determinujících politickou realitu, je tato realita pomocí „západních“ politologických metod či kategorií mnohdy neuchopitelná“ (Kubát, 2003: 270). Jako příklad uvádí ideologie, stranické rodiny, koncepce štěpení, volební chování (Kubát, 2003: 270).

Můžu ještě zmínit jméno Michaela Gallaghera, který se svými kolegy navrhl další přístup ke konstrukci stranických rodin. Jeho koncept vychází z podobných premis jako Beymův, ale rozdíl lze spatřit v přístupu k proměnlivosti tzv. policies jednotlivých stran. Beyme si tuto proměnlivost uvědomoval mnohem více. Věděl, že se politické strany přizpůsobují aktuálním potřebám soutěže o voliče a že se jejich původní záměr obsažený v programu často liší od vládní praxe (Hloušek-Kopeček, 2010:20).

2.4 Konzervativní strany

Jaké jsou tedy konzervativní strany? Pokusím se shnout ty nejdůležitější hodnoty z druhé kapitoly, které mají platnost i do dnešní doby a které jsou dnešním konzervativním stranám vesměs typické.

Konzervativní strany jsou zastánci tržního hospodářství s averzí k plánované ekonomice a sociálnímu státu. Staví se za omezení státu a státních zásahů (Beyme, 1985: 49-50). Pokud bude stát zasahovat, musí to být v rámci daných zákonů a ve prospěchu ochrany pořádku.

Konzervativní strany nebudou podporovat velké reformy, budou spíše propagovat změny postupné, důraz budou klást na tradice. Svoboda je pro ně více než rovnost. Hierarchii ve společnosti považují za přirozenou. V programech konzervativních stran také budeme možná moci objevit zmínky o ochraně majetku, který pro ně je nedotknutelný.

Konzervativní strany budou také zastánci decentralizace a dělby moci ve státu. Svaté je pro ně oddělení veřejné a soukromé sféry. Z jejich chování a programu by také měla vzejít jistá náklonnost k instituci např. rodin – jejich ochraně a podpoře. Vyplní se Burkeova teze o zachování morálky a morálních pravidel?

U řady konzervativních stran hrály roli odkazy na křesťanské civilizační hodnoty a dědictví. Některé strany v Evropě dokonce postupem času získali křesťanskodemokratičtější image (Hloušek-Kopeček, 2010: 186).

Konzervativní strany kladou důraz na národní identitu a suverenitu, patriotismus a národní zájmy vytváří jakýsi nacionální rozměr, který má vliv na jejich přece jen opatrnější vztah k evropskému intergračnímu procesu. Tato nedůvěra má však primárně jen politický rozměr. Naopak v ekonomické oblasti nepochybně konzervatci

představují zastánce vytvoření jednotného trhu. (Hloušek-Kopeček, 2010: 186-187). Naopak v postoji k NATO a euroatlantickému partnerství konzervativní strany patří spíše k zastáncům (Kopeček, 2007: 61)

3 KONZERVATIVNÍ STRANY VE STŘEDNÍ EVROPĚ

Má práce bude vycházet právě z ideologicko-programového profilu jednotlivých stran. Z dostupné literatury českých i zahraničních autorů vyberu politické strany, které autoři zařadili do rodiny konzervativních stran. Vybírat budu strany co nejvíce relevantní, zmíním však i strany marginální. Uvědomuji si důležitost genetického původu politických stran, který se odráží i v jejich ideologicko-programové profilaci, avšak z důvodů omezenosti rozsahu bakalářské práce, záměrně tento historický původ politických stran vynechávám.

Jak jsem naznačila, existuje poměrně velké množství přístupů k typologii stranických rodin. Aplikování těchto teorií na jednotlivé stranické systémy zemí postkomunistické střední Evropy je však velmi složité. Tyto země totiž vykazují prvky výrazné diskontinuity. Právě touto problematikou se zabývají i autoři Petr Fiala a Maxmilián Strmiska hned v úvodu své knihy *Politické strany ve střední a východní Evropě: ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích* (Fiala-Strmiska, 2002: 13-14).

Aplikaci konceptu stranických rodin ve střední Evropě o pár let později obhajují autoři Vít Hloušek a Lubomír Kopeček v knize *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*: „[I]ze se předběžně domnívat, že místo konstrukce nové podoby stranických rodin je v současnosti možné pro střední Evropu opatrně a kritikcky využít klasické západoevropské koncepty“ (Hloušek-Kopeček, 2010: 18). Jako důvody uvádí skutečnost, že období zrodu a krystalizace mají stranická spektra těchto zemí dávno za sebou a jejich ideově-politické orientace a s nimi spojené strany

jsou výrazně usazenější a čitelnější než na počátku devadesátých let (Hloušek-Kopeček, 2010: 18).

Beymeho přístup autoři Hloušek s Kopečkem považují v prostředí středoevropských států za flexibilnější než přístup reflektující politiky stran. Důvodem je již zmínění kontrast mezi programem nabídnutým stranami před volbami a skutečně realizovaná politika poté, co se dostaly do vlády (Hloušek-Kopeček, 2010: 20).

Středoevropský konzervatismus (stejně jako i jiné stranické rodiny) vykazuje jisté odlišnosti od konzervativního myšlení v západní Evropě včetně Velké Británie. Polsko, Slovensko, Česká republika i Maďarsko jsou země postkomunistické. Proto zde konzervatismus bezprostředně po roce 1989 nemohl být chápán jako síla schopná brzdit změny – popřípadě jim dávat evoluční charakter. Paradoxně konzervatismus v zemích střední Evropy znamenal podporu hluboké ekonomické a politické transformace. Konzervativně smýšlející politici hledali podněty v předkomunistické minulosti, zároveň se nechali inspirovat západoevropskými idejemi, které byly spojeny s moderní konzervativní stranickou politikou. Primárním zdrojem bylo zřejmě nejvíce anglosaské prostředí a primárně britské prostředí. To je důvod, proč má místní konzervatismus značně pestrou podobu, která sahá od dávných tradicionalistcko-autoritářských odstínů až po konzervativně-neoliberální orientaci (Hloušek-Kopeček, 2010: 194).

Hloušek s Kopečkem vymezují dva typy relevantních konzervativních stran, které lze ve střední Evropě rozlišit. První kategorií jsou strany tzv. konzervativně-liberální. Mezi zástupce patří např. ODS, která si však prošla poměrně dlouhou cestou sebeurčení, u které původně převažovala neoliberální orientace. Druhou větev tzv. národně konzervativních politických stran reprezentuje maďarský Fidesz a polské Právo a spravedlnost. Prot tuto větev je typická skutečnost, že ekonomický liberální apel je potlačen ve prospěch sociálně populistických a protekcionistických rysů programatiky

politických stran. Charakteristické jsou také výraznější sociální konzervativní ideové momenty. U tohoto typu stran se také projevuje silné odkazování na starší domá konzervativní tradici, velká dávka nacionalismu a důraz na některé politické aspekty křesťanství či přesněji řečeno katolicismu (Hloušek-Kopeček, 2010: 194-195).

3.1 Česká republika

Rozdělení převážně politických stran v České republice do ideologických rodin je poměrně složité. Do jisté míry se překrývají rodiny radikální, liberální, konzervativní a křesťanskodemokratické. Již v průběhu štěpení Občanského fóra se vyprofiloval proud občanské pravice, kde se projevovaly konzervativní i liberální prvky. Liberální i konzervativní vnitrostranické proudy existují (existovaly) i v ODS a ODA (Mareš, 2002: 127).

Jako konzervativní jsou v českém prostředí označovány strany, které v různé míře přejaly anglosaský nekonfesní ideově-politický konservatismus a ekonomický liberalismus. Proto o nich můžeme hovořit jako o „občanské pravici“ či liberálně-konzervativních stranách (Mareš, 2002: 137).

Konzervativní, liberální či křesťansko-demokratická orientace nemá v českých podmínkách vliv na výběr politických partnerů. Důvodem může být mimo jiné i nejednoznačná určitelnost stranických rodin. Byli jsme např. svědky několikaleté spolupráce KDU-ČSL, US, ODA i DEU ve čtyřkoalici (Mareš, 2002: 127).

Mareš zmiňuje i některé marginální subjekty, které lze označit za konzervativní strany. Jednou z nich je Národně demokratická strana, která je výrazně zaměřená na tradiční český nacionalismus. Na monarchismus se zase orientuje Koruna česká – monarchistické hnutí Čech, Moravy a Slezska (Mareš, 2002: 138).

V Občanském fóru (OF) existoval v polistopadové politice poměrně silný liberálně-konzervativní proud (Mareš, 2002: 137). Jelikož ale OF zahrnovalo celou řadu jiných politických proudů, v následujících podkapitolách budu rozebírat konkrétní strany – včetně některých nástupnických stran OF.

Jen krátce zmíním i menší strany, které jsme mohli nebo můžeme za konzervativní považovat. Jedna z nich nese slovo konzervativní přímo v názvu. Konzervativní strana byla spolu s dalšími menšími stranami podobného zaměření sdružená v roce 1990 v koalici Svobodný blok (Mareš, 2002: 137). S Konzervativní stranou se sloučila i např. Strana konzervativní smlouvy, která byla původně založena bývalými členy ODA (Mareš, 2002: 138). Prvky konzervativní politiky můžeme zachytit u Strany svobodných občanů. Jako příklad mohu uvést jejich důraz na soukromé vlastnictví, vlastnické právo je podle nich absolutní. Dále např. zastává názor, že stát není (a nemá být) filosoficky neutrální, ačkoli není (a nemá být) vázán žádnou výlučnou ideologií. Důraz klade také na svobodu, odpovědnost a spravedlnost.¹

3.1.1 Občanská demokratická strana (ODS)

Občanská demokratická strana vznikla na troskách OF. Do ODS se začlenila dominantní část pravicové části OF. Na ustavujícím kongresu se ODS definovala jako demokratická pravicová strana s konzervativním programem, která se hlásí k pragmatickému realismu (Cabada-Šanc, 2005: 185). Ctí rodinu, jako základ společnosti. Chce být stranou schopných, podnikavých a sebevědomých občanů, kteří dokáží převzít odpovědnost sami za sebe, za svou rodinu, za svoji obec a za stát. ODS podporovala privatizaci. Klade důraz na soukromé vlastnictví a volný trh. Její sociální politika nemá směřovat k přerozdělování, ale k rovnosti v příležitostech a uplatnění.

¹ Strana Svobodných občanů. *Politický program Strany svobodných občanů: Svoboda, odpovědnost a spravedlnost* (http://www.svobodni.cz/9-program/64-politicky-program-parlamentni-volby/#II_2, 30.4.2012).

K evropské integraci zastává názor tzv. eurorealismu, podporuje intergovernmentální přístupy. Podporovala vstup České republiky do NATO. V politice ODS se projevuje už od jejího vzniku silný pragmatismus – zejména v Klausově éře (Mareš, 2002: 140; Hloušek, 2005a: 450).

Politika ODS má základ v tzv. čtyřech poděbradských artikulích, které strana schválila v roce 1998 (Cabada-Šanc, 2005: 190). Má se jednat o programové principy, které budou platné a ODS dodržované v každé situaci. Následující čtyři artikuly pro ně představují univerzální klíč. Prvním z nich je nedotknutelné vlastnictví. Pro ODS znamená nedotknutelnost vlastnictví svobodu. Chtějí najít správný kompromis mezi soukromým občanů, svobodou a jejich bezpečností. ODS ve svém druhém artikulu požaduje levný a malý stát. Chce silný a akceschopný stát tam, kde jde o bezpečnost, ochranu práv a spravedlnost. Nejdůležitějšími resorty je pro ně tedy: vnitro, zahraničí, spravedlnost, obrana a finance. V dokumentu přímo stojí: „Víme, že se [občan] dokáže řídit sám a že to sám dokáže lépe a levněji. Věříme ve schopnost občanů samostatně myslet, jednat a postarat se o sebe bez zbytečného omezování úřady.“² Zastávají tedy mimo jiné zeštíhlení státní správy, zjednodušení právního systému, snížení celkového daňového zatížení občanů či privatizaci státního majetku. Decentralizace pro ně neznamená úplně vyřešení problému. Ve třetím artikulu si občanští demokraté přejí nezadluženou budoucnost. ODS si klade za cíl vytvořit z České republiky stabilní a prosperující zemi s liberální tržní ekonomikou, kde bude široký prostor a atraktivní podmínky pro uplatnění podnikatelské iniciativy českých občanů i zahraničních investorů. Poslední bodem je solidarita zodpovědných. Od každého jednotlivce požadují vysokou míru zodpovědnosti ve všech oblastech života (i v oblasti sociální, zdravotní, penzijní). Staví se tedy proti vyplácení paušálních částek, které pochází z vybraných daní.

² ODS. *Čtyři Poděbradské Artikuly*

(<http://archiv.ods.cz/volby/programy/1998/program.php?kap=4>, 30.4.2012).

Lidé mají být zodpovědní a připraveni na možnou budoucí nepříznivou životní situaci). Nenavrhují konec státního přerozdělení, navrhují radikální změnu dosavadního přístupu od všech občanů k těmto problémům, na druhé straně ale volí vhodný, únosný a postupný náběh nového systému. Podle jejích slov se ale nezříká solidární pomoci těm, kterým vlastní síly nestačí (Cabada, 2011: 281; ³)

3.1.2 Občanská demokratická aliance (ODA)

ODA byla v době vzniku považována za konzervativní stranu, v pravé části politického spektra představovala alternativu k ODS. Během let je však na ODA a jejím programu znát posun od politického konzervatismu k liberalismu. První rozpory mezi liberálním (pragmatickým) a konzervativním křídlem byly znát v době, kdy ODA integrovala část Liberálně demokratické strany. Dlouholetý spor vyvrcholil založením tzv. pravé frakce – jako protest proti liberálnímu směřování strany. Z pravé frakce nakonec vznikla Strana konzervativní smlouvy. ODA se v 90. letech odvolávala na křesťanské hodnoty, ale odmítla slovo křesťanství zakomponovat do svého názvu (Cabada-Šanc, 2005: 194-196).

ODA usilovala o společnost založenou na svobodě, spravedlnosti a humanitě. Svých cílů chtěla dosáhnout prosazováním zásad právního státu, parlamentní demokracie, liberálně tržního hospodářství, sociální odpovědnosti a obecní samosprávy (Mareš, 2002:140). Na celostátní konferenci ODA, která se konala 1. prosince 2007, bylo rozhodnuto o zrušení ODA s datumem rozpouštění 31.12.2007.⁴

³ Občanská demokratická strana. *Čtyři Poděbradské Artikuly* (<http://archiv.ods.cz/volby/programy/1998/program.php?kap=4>, 30.4.2012).

⁴ Tamtéž.

Základním programovým dokumentem, který pocházel z prosince 1989, byla „Cesta ke svobodné společnosti“ (Cabada-Šanc, 2005: 197). V dokumentu strana klade důraz např. na individuální svobodu. Pro ODA byla důležitá existence právního státu, který má společnost ochraňovat. Souhlasila s formou parlamentní demokracie. Důraz ovšem kladla taktéž na sociální a mravní odpovědnost. Za primární a nenahraditelnou formu lidské vzájemnosti považovala ODA rodinu.⁵ Stejně jako ODS byla zastáncem minimální role státu či snížení míry přerozdělování veřejných prostředků. Chtěla co možná nejmenší možné daňové zatížení. ODA podpořila rozdělení československé federace i vstup České republiky do NATO a EU (Cabada-Šanc, 2005: 197).

3.1.3 Unie svobody – Demokratická unie (US-DEU)

Unie Svobody vznikla z názorové platformy odštěpené z Občanské demokratické strany. Ačkoliv se v programových bodech od ODS příliš nelišila, od občanských demokratů se vymezila „novým politickým stylem“ a „slušností“ (Cabada-Šanc, 2005: 198).

US-DEU byla zařazena Miroslavem Marešem do rodiny konzervativních stran, protože i ona původně stála na konzervativních základech (Mareš, 2002: 128). US-DEU je zaměřená především na střední stav. Klade důraz na odpovědnost občana za vlastní osud, současně ale přikládá důležitost i principu solidarity. Stojí za modelem tržní ekonomiky, která je pevně spjata s pevným řádem a insitucemi budovanými dle osvědčených konzervativních zásad. Na rozdíl např. od ODS je silně proevropsky orientovaná. Podporovala přijetí evropské ústavní smlouvy, souhlasila s federalizací Evropy (Cabada-Šanc, 2005: 202). Podporovala také vstup do NATO.

⁵ Občanská demokratická aliance. *Cesta ke svobodné společnosti* (<http://www.oda.cz/dokumenty/cesta.asp>, 30.4.2012).

Zajímavostí je, že jednoznačně podporovala vojenskou intervenci do Jugoslávie v roce 1999 (Mareš, 2002: 143; Hloušek, 2005a: 450). Strana byla zrušena ke dni 1.1.2011 Republikovým shromáždění US-DEU, které se uskutečnilo 4. prosince 2010.⁶

Byla zastáncem svobodného tržního hospodářství, silně omezené role státu. Prosazovala razantní snížení schodků veřejných rozpočtů, poloviční daň z příjmů fyzických osob a zaměstnanců, společné zdanění manželů. Více peněz chtěla poslat neziskovému sektoru. Obhajovala také přesunutí daňové zátěže směrem k nepřímým daním.. Strana se věnovala i problematice vzdělávání, kde chtěla umožnit vysokoškolské vzdělání mnohem většímu počtu uchazečů. Zároveň však chtěla zvýšit i kvalitu výuky. Peníze na financování chtěla získat zavedením školného. US-DEU počítala s reformou důchodového a nemocenského pojištění, s přísnějším rozdělováním státních dávek. Finanční spoluúčast občanů hodlala zavést i v oblasti péče o zdraví (Cabada-Šanc, 2005: 202).

3.1.4 TOP 09

Strana TOP 09 sama sebe prezentuje a označuje jako konzervativní stranu, která vychází z hledání pragmatických a odpovědných řešení. V hospodářské rovině se profilovala jako strana výrazně liberální (Cabada, 2011: 267).

Název je odvozen od prvních písmen slov tolerance, odpovědnost a prosperita. Číselný údaj se pak vztahuje k roku založení strany. TOP09 je konzervativní politickou stranou, která vznikla v souvislosti s vnitrostranickou krizí uvnitř KDU-ČSL. Problém způsobilo konzervativně-liberální křídlo (vedené Miroslavem Kalouskem), které mělo jiné politické priority a koaliční preference (Cabada, 2011: 285).

⁶ Unie. *Tisková zpráva* (<http://www.unie.cz/>, 30,4,2012).

Formace dávala před zrušenými volbami do Poslanecké sněmovny na podzim 2009 jasně najevo svůj příklon k pravici a pravému středu, zejména spolupráci s ODS. Odmítla naopak jakoukoli spolupráci s KSČM a ČSSD. Nesouhlasila především s náklonností těchto dvou stran k vysoce schodkovým státním rozpočtům (Cabada, 2011: 286).

Programově se strana přiklání ke konzervativní ideologii s výrazně liberálním přesahem. Zastává např. odbourávání rozpočtového schodku, kultivace podnikatelského prostředí, omezení administrativní zátěže a nízké zdanění. Prosazuje rovné příležitosti před rovnou spotřebou. Program TOP 09 je v množství bodů velmi podobný programu ODS (Cabada, 2011: 286).

3.1.5 Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL)

KDU-ČSL je považována za křesťanskodemokratickou stranu. Přitom i právě KDU-ČSL je částečnou nositelkou autentického českého konservatismu konce 19. století (Mareš, 2002: 127). KDU-ČSL se sice hlásí ke křesťanským základům ale odmítá přímou vazbu na vyznání a církev. Společnost ji přesto většinou vnímá jako stranu stranu českého katolicismu (Mareš, 2002: 137; Cabada-Šanc, 2005: 183). Členové strany vešmes přísluší ke katolické církvi (Hloušek, 2005a: 449). Strana se politicky vymezuje vůči liberalismu i sociální demokracii. Upřednostňuje model sociálně tržního hospodářství. Respektuje základní význam práv a svobod, do kterých řadí i práva majetková. Zdůrazňuje však jejich hlubší založení v lidské osobě a duchovních hodnotách. Uznává nezbytnost solidarity, která by měla být hodnotou celé společnosti (ne jen povinnost státu). Je pro ni typický důraz kladený na rodinu a obec. KDU-ČSL ale jednoznačně podporovala vstup do Evropské unie, zasazovala se i o vstup do NATO (Mareš, 2002: 137; Cabada-Šanc, 2005: 183).

KDU-ČSL je v českém prostředí proslavená svým nejvyšším koaličním potenciálem. V posledních několik let strana zažívá spory mezi tradicionalistickým křídlem a zastánci moderního západoevropského křesťansko-demokratického stylu (Cabada-Šanc, 2005: 178).

V ekonomické oblasti je KDU-ČSL zastáncem sociálně tržního hospodářství, volného trhu. Prosazuje respekt k soukromému vlastnictví, rovnost příležitostí a rovné podmínky pro hospodářskou soutěž, sociální partnerství mezi zaměstnavateli a zaměstnanci. Křesťanští demokraté se zasazují za uplatňování subsidiarity. Podporují decentralizaci, zasazovali se zřízení vyšších územně samosprávných celků (Cabada-Šanc, 2005: 184).

Naopak křesťanští demokraté odmítají liberální přístup k jakýmkoliv drogám, nepodporují registrované partnerství osob stejného pohlaví. Negativně se staví i k potratům (Cabada-Šanc, 2005: 184).

Ve volbách v roce 2002 KDU-ČSL vytvořila koalici s US-DEU. Ve společném volebním programu vyjádřily podporu rodinám, které považovaly za nejdůležitější společenství ve státě. Rodiny chtěli podpořit společným zdaněním manželů, zvýšením rodičovského příspěvku, adresnými příspěvky na děti. Naopak si ale nepřejí, aby byli lidé na státu sociálně závislí. Občan by měl být zodpovědnější za svůj život. Koalice také požadovala redukci centrálních úřadů státní správy, boj proti korupci, odstranění právní a ekonomické deformace trhu s byty, snížení daní, zásadní posun od přímých daní k nepřímým. Koalice se v případě volebního úspěchu zavázala dosáhnout vyrovnaných veřejných financí, dokončení privatizace či omezení zásahů státu do podnikání. Koalice také byla zastáncem federalizace Evropy (Cabada-Šanc, 2005: 184; Mrklas, 2004: 115).

3.2 Polsko

Zatím časově posledním národně konzervativním subjektem v Polsku, kterému se navíc postupně podařilo v první dekádě 21. století hegemonizovat většinu tohoto politického prostoru, je Právo a spravedlnost (Hloušek-Kopeče, 2010: 203). Přesto však zmíním další strany, které v sobě nesou známky konzervatismu.

3.2.1 Konzervativní lidová strana (SKL)

Na prvním místě vidí Konzervativní lidová strana rodinu, religie a stát. Uznává křesťanskou etiku ve veřejném životě, patriotismus a ochranu rodinných hodnot. Přeje si silný, decentralizovaný stát, který bude mít schopnou samosprávu. Samospráva by měla být přístupná občanské iniciativě. V hospodářské oblasti se zasazuje za svobodné tržní hospodářství, privatizace a restituce majetku. Důležité je pro ni soukromé vlastnictví, silná měna a nízké daně (Dančák, 2002: 304).

3.2.2 Hnutí obnovy Polska (ROP)

V programu strany Hnutí obnovy Polska lze najít výrazné prvky populismu. Důraz klade na národní aspekty politického života. Je zastáncem státního intervencionismu. Hodnotově můžeme ROP řadit k radikální pravici, v ekonomice jsou však znatelné levicové prvky (Dančák, 2002: 303).

3.2.3 Volební akce Solidarita pravice (AWSP)

Volební akce Solidarita pravice je zbytkem strany rozpadlé AWS. Jejím problémem byla programová heterogenita jednotlivých subjektů, které byly katolicko-národní, liberálně-konzervativní, křesťansko-demokratické i syndikalistické (Dostál, 1999:289). Do voleb v roce 2001 šla strana s novým názvem, ale neuspěla (Kubát, 2004: 292).

Národ definuje AWS jako „rodinu rodin“. Důraz kladla na přirozené právo, právo na svobodu a vlastnictví majetku. Zasadila se za silnou decentralizovanou regionální, ekonomickou a odborovou samosprávu. V hospodářské oblasti kladla důraz na sociálně tržní hospodářství, privatizaci a restituci majetku. Podporovala vstup Polska do Evropské unie, kterou si představuje jako „Evropu vlastí“ (Dančák, 2002: 305).

3.2.4 Právo a Spravedlnost (PiS)

Z počátku své existence se strana zaměřovala na vytváření image odpovídající jejímu názvu. Ideově-programový profil byl proto na počátku silně monotematický. Byla zaměřená zejména na boj proti korupci, očistě politiky atd. Po volbách v roce 2001 přidala PiS ke své profilaci konzervativně-sociální apel, a dokonce i představu radikální proměny politického režimu, kterou však už neupřesnila. Nepodporuje federalizační směřování Evropské unie a přenášení dalších pravomocí na unijní orgány (Kopeček, 2005a: 520-521).

Strana je zastáncem bezpečného, silného a spravedlivého státu. Hlavními hodnotami je např. národní zájem a křesťanství. Nezaujmají negativní postoj k aktivnímu zasahování státu do ekonomiky. V oblasti zahraniční politiky je strana Právo a spravedlnost poněkud skeptická vůči Evropské unii, kterou ale v zásadě neodmítá. Její priority v zahraniční politice směřují spíše k NATO a USA (Kubát, 2005: 104)

Právo a Spravedlnost klade největší důraz na pořádek a bezpečnost, zpřísnění postihů kriminálních čin. Strana by také ráda znovu zavedl trest smrti (Dančák, 2002: 304)

3.3 Maďarsko

Maďarské politické strany vždy ve svých programových prohlášeních a svou rétorikou obecně obhajují maďarský národ. Mají

to tak historicky dáno. Významná je u nich ochrana jazyka a kultury (Benda, 2002 238).

3.3.1 Křesťanskodemokratická strana lidová (KDNP)

Křesťanskodemokratická strana lidová byla považována za konzervativní stranu. V 90. letech se však strana přikláběla k radikalismu a populismu. Strana se následkem sporů rozštépila v roce 1997 a část představitelů přešla do strany Fidesz (Benda, 2004: 233). Jedním z hlavních cílů strany bylo zvýšit vliv katolické církve v oblasti sociální politiky, národního vzdělávání a kulturního života (Hrdličková, 2008: 85).

3.3.2 Maďarské demokratické fórum (MDF)

Maďarské demokratické fórum se označuje za „národně-občanskou stranu středu“ a tzv. klidnou sílu, pod kterou si představuje reformy bez společenských otřeslů. Ve volebním programu z roku 1989 se zasazovala o pořádek, bezpečnost i růst, který má být duchovního i hospodářského charakteru. Ústředním pojmem je pro MDF rodina. Jejich cílem je zastavení úbytku obyvatel, kterého chtějí dosáhnout pomocí plošných dávek a daňových úlev. Odmítají směšování rodinné politiky s podporou chudých. Školství a kultura mají připravit na tradičně chápané rodinné role. Uznávají sociálně-tržní hospodářství, důraz kladou na soukromé vlastnictví i hospodářský růst. Staví se proti překotným změnám v míře státního přerozdělení, které lze podle nich dělat jen postupně. Dále například školství přikládají výchovnou funkci, odmítají ideovou a mravní neutralitu i přílišný důraz na toleranci k odlišnosti. Odluka církví od států nemá podle nich znamenat odloučení od společnosti. Souhlasí se státním financováním náboženské výuky ve školách i s církevními restitucemi. Vyslovili se také pro plné členství v Evropské unii s důslednou obhajobou národních zájmů (Benda, 2002: 235-235).

Program MDF se řadí na pomezí křesťanskodemokratické a konzervativní politiky. MDF kritizuje zejména společenský liberalismus. Vyslovuje se dále např. za aktivní roli církví ve společnosti. Odluka církve od státu má být ale zachována (Hloušek, 2005b: 493; Benda, 2005: 233 ; Hrdličková, 2008. 84).

3.3.3 Fidesz – Maďarská občanská unie

U Fidesz se zpočátku zdálo, že převládne liberální či případně konzervativně-liberální profil. Rozhodnutí stranické elity a logika maďarského stranického systému však posunula stranu Fidesz k národně konzervativní orientaci s výrazným křesťanským akcentem. Ve volebním programu z roku 1994 Fidesz sám sebe označuje jako národně uvědomělou, umírněnou liberální stranu. V následujících letech však dochází k ideologickému přesunu směrem ke konzervatismu. (Hloušek-Kopeček, 2010: 194; Benda, 2004: 234; Hloušek, 2005b: 492).

Za základní jednotku ve společnosti považují rodinu, kterou chtějí různými prostředky podporovat. Tím chtějí dosáhnout zastavení úbytku obyvatelstva. Jejich receptem má být rodinné danění, daňové úlevy a další. Jsou pro snížení daňové zátěže. Velký význam pro stranu Fidesz hraje církev, který je pojítkem společnosti. Církev zajistí předávání hodnot. Proto strana nemá problém se státní podporou pro církevní aktivity. Přejí si také např. omezení byrokracie. Podporovali vstup do EU, nicméně představují si spíše ekonomickou integraci. Politické integrace už bylo podle nich dosaženo integrací do NATO. Hájení maďarských zájmů na půdě EU je pro ně samozřejmostí (Benda, 2002: 237-238; Hloušek, 2005b: 492).

Silný důraz také klade na ekologickou politiku. Program však obsahuje populistické požadavky garance výše penízí či bezplatné vysoké školství. Strana samozřejmě prosazuje ochranu maďarského jazyka a kultury, mluví i o potřebě silné role církví (Hloušek, 2005b: 492).

3.4 Slovensko

Již jsme zmínili, že konzervativní strany z postkomunistických zemí střední Evropy se musí vyrovnávat s jistým historickým dědictvím, které do jisté míry zapříčinilo nejen podobu identity konzervativců, ale do určité míry i jejich absenci. Tento případ ilustruje Slovensko. Dle Hlouška a Kopečka nezastupuje konzervativní strany v dnešní době jediná typická konzervativní strana. V minulosti (po roce 1989) to byla ve druhé polovině 90. let drobná Demokratická strana, u které v této době převážil konzervativní diskurz (Hloušek-Kopeček, 2010: 195).

Lubomír Kopeček, který se o (nejen) stranický systém Slovenska dlouhodobě zajímá, považuje politickou stranu KDĽ v knize *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006* z roku 2007 za pravostředou křesťanskodemokraticou konzervativní stranu (Kopeček, 2007: 325). V roce 2002 se však stejný autor ztotožňuje s názorem prvním, konzervativní rodina nemá dle jeho názoru na Slovensku zastoupení (Kopeček, 2002: 366). Přestože strana není řazena do rodiny konzervativních stran, zastává jisté konzervativní hodnoty. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla ji do své práce zařadit.

3.4.1 Křesťanskodemokratické hnutí (KDH)

KDH se před rokem 1999 pohybovalo mezi křesťanskou demokracií a konzervatismem. Po změnách ve straně v letech 1999-2000 jde spíše o stranu křesťanskodemokratickou až křesťanskou, která je silně spjatá s katolickou církví (Rybář, 2003: 280). Strana byla od začátku své existence prezentována jako křesťanské a konzervativní hnutí, které mírně inklinuje k ekonomické pravici (Lupták, 2008: 59).

V programu se KDH hlásí např. k sociálnímu tržnímu hospodářství, snížení přímých daní. Chce věnovat zvýšenou ochranu některým sociálně slabším skupinám. Důležité je pro KDH také ochrana národních zájmů. KDH podporovala vstup Slovenska do NATO a EU (Kopeček, 2002: 366) Přesto ji můžeme hodnotit jako lehce euroskeptickou stranu (Kopeček, 2007: 325).

Před volbami v roce 2002 strana KDH představila program, ve kterém se plně projevilo konzervativní zaměření. V části věnované rodinné politice státu byl kladen důraz na úplnou rodinu založenou na manželství a její podporu. Důraz KDH kladla také na morálně-etické hodnoty a cíle, které se mají nést v duchu názorů katolické církve a křesťanství. Strana chtěla zvést zpřísnění rozvodové procedury či zpřísnění právní úpravy interrupcí. V tomto směru byla KDH poměrně razantní, protože volala po zanesení zákazu umělého přerušování těhotenství přímo do slovenské ústavy (Kopeček, 2007: 322-323)..

Projevovala také silný nesouhlas se zavedením registrovaného partnerství. V hospodářské oblasti se strana KDH hlásila k sociálně tržnímu hospodářství. KDH podporovala také snižování přímých daní či privatizaci. KDH také kladla důraz na zodpovědnost a iniciativu jednotlivce (Kopeček, 2007: 322-323).

KDH klado zvýšení důraz na budování právního státu. V oblasti zahraniční politiky strana plně podporovala vstup Slovenska do NATO. KDH již během 90. let kritizovalo v některých oblastech evropskou integraci, ve straně však panoval konsensus o bezalternativnosti členství v EU. Nicméně KDH se staví proti velkému prohlubování evropské integrace (Kopeček, 2005b: 474). Pro KDH je respektování národní a státních zájmů Slovenska primární. KDH chtělo se také vyslovilo pro ochranu tradičních hodnot a podporu rodiny (Kopeček, 2007: 324-325).

KDH od svého vzniku vycházela ze dvou tradic: slovenského politického katolicismu a poválečné západoevropské křesťanské demokracie. KDH klade důraz např. na posilování institutu rodiny, sociální tržní hospodářství, důraz na ochranu národních zájmů Slovenska (Kopeček, 2003: 173)

V únoru 2008 vyvrcholil spor části představitelů KDH, kteří poukazovali na to, že se KDH odklání od zásadové a na hodnotách založené politiky. Založili si vlastní politickou formaci, která nese název Konzervativní demokraté Slovenska (KDS). Politická strana zatím nezaznamenala žádný volební úspěch (Hynčica, 2011: 89-90).

3.4.2 Slovenská demokratická a křesťanská unie - Demokratická strana (SDKÚ-DS)

SDKÚ-DS vznikla sloučením dvou stran v roce na přelomu roku 2005 a 2006 Slovenské demokratické a křesťanské unie a demokratické strany (Lupták, 2008: 58). Demokratická strana se na základě politického programu, který přijala v roce 1995, vymezovala jako občanská, konzervativní a nekonzesionální pravicová strana, která se hlásí k liberálním hodnotám, demokratickému právnímu státu a svobodné tržní ekonomice. Strana kladla důraz např. na omezení úlohy státu. Demokratická strana také odmítla hodnotový relativismus, křesťanství chápala jako duchovní odkaz minulosti. Zdůrazňovala však také suverenitu jednotlivce a odpovědnost. DS také propagovala decentralizaci a rozvoj samosprávy a občanské společnosti. Strana se také odvolávala na minulost. V programu z roku 1995 byla zmíněna např. demokratická občanská tradice Slovenského národního povstání či tradice konstitucionální revoluce Listopadu 1989. Dá se tedy říci, že ve druhé polovině 90. let patřila Demokratická strana do rodiny konzervativních stran, byť měla i určitý liberální přesah. Zlom v programatice DS nastal po zvolení nového předsedy Kaníka. Profil strany se začal měnit a směřoval více k liberalismu. Od roku 2001 se strana jednoznačně přesunula do rodiny liberálních stran. V programu z roku 2002 byl znát neoliberální přístup. DS například kladla důraz na zavedení minimálního státu. Přestala se odvolávat na tradice (Kopeček, 2007: 376-378).

SDKÚ byla nejbližší rodině liberálních stran, konzervativní složka ideově-politické identity byla v případě SDKÚ prakticky zanedbatelná. Ona sama sebe ale prezentovala jako stranu, která je založená na třech složkách – křesťanskodemokratické, liberální a konzervativní. Strana se sice hlásila ke křesťanské tradici, ale zároveň si svými výroky udržovala jasný odstup od výraznější náboženské orientace.

Tvrdila například, že je třeba rozlišovat mezi úlohou církve a úlohou státu a mezi vírou a politickou. Od konzervativního KDH se například lišila i v názoru na neúplné rodiny, u kterých nemá docházet k diskriminaci oproti rodinám úplným. SDKÚ se také nestavěla rigidně proti interrupcím. Strana nicméně nejvíce tíhla právě k liberalismu. Navrhovala minimální zásahy státu do ekonomiky, striktně odmítala korporativismus či rovnou daň (Kopeček, 2007: 394-396). Ve vztahu k EU byla vždy SDKU optimističtější než např. KDH. SDKU také podporovala vstup do NATO (Kopeček, 2005b: 473). SDKÚ se v mnoha oblastech chovala pragmaticky – např. v ekonomické oblasti i ve vztahu k evropské integraci (Kopeček, 2007: 396).

4 CÍRKEV, POTRATY, REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ

Vybrala jsem 3 české strany, u kterých si položím celkem 3 otázky. Jaký je jejich vztah k církvi, k potratům a k homosexualitě či registrovanému partnerství.

4.1 Potraty

V programu strany TOP09 nelze najít zmínku o potratech. Po vyhledávání na stránkách strany však lze nalézt několik článků a rozhovorů. Jeden z nich je veden s MUDr. Gabrielou Peckovou, která se stala v roce 2010 za TOP 09 poslankyní. K otázce potratů říká: „Interrupce je závažné téma, těžko může figurovat v jakémkoli politickém programu. Jde o velmi těžké osobní rozhodnutí a nemělo by být předmětem programu politických stran. Jakkoli s ním v zásadě nesouhlasím, dokážu pochopit důvody, které mohou mnohé ženy k tomuto rozhodnutí přivést.“⁷ K otázce potratů se vyjádřil ještě i Leoš Heger v souvislosti se svojí cestou do Vatikánu, kde jednal o posílení vlivu církve ve zdravotnictví. K interrupcím řekl následující: „Pokud jde o potraty, umělé oplodnění a výzkum na kmenových buňkách, církev je velmi rezervovaná, ale akceptuje prý pozici ČR, která je v tom liberálnější.“⁸ Z uvedeného nelze přímo zjistit, jak se TOP09 k interrupcím staví. Názor na problematiku se může lišit člen od člena strany.⁹

⁷ TOP09. *Odpovědnost je pro mě především odpovědností vůči vlastnímu zdraví. Rozhovor s MUDr. Peckovou pro Hlas Trojky*. 14.9.2009 (<http://www.top09.cz/regiony/praha/tiskove-zpravy-a-medialni-vystupy/odpovednost-je-pro-me-predevsim-odpovednosti-vuci-vlastnimu-zdravi-330.html>, 30.4.2012).

⁸ TOP09. *Heger jednal ve Vatikánu o posílení vlivu církve ve zdravotnictví* (<http://www.top09.cz/co-delame/napsali-o-nas/heger-jednal-ve-vatikanu-o-posileni-vlivu-cirkve-ve-zdravotnictvi-9718.html>, 5.5.2012).

Strana se také možná záměrně vyhýbá profilaci v takto kontroverzních tématech. KDU-ČSL je svým postojem k potratům známá. Ve vládě, která by usilovala o liberalizaci stávající úpravy, by nemohla být.¹⁰

4.2 Registrované partnerství

K registrovanému partnerství a homosexualitě se TOP09 ve svém programu též nevyjadřuje. Z rozhovoru s Karlem Schwarzenbergem vyplývá je to, že by institutu registrovaného partnerství dodal potřebný právní rámec.¹¹ KDU-ČSL naopak naprosto jasně vystupuje proti registrovanému partnerství.¹²

ODS ve svých programových prohlášeních také mlčí. Naopak Václava Klause, který stranu několik let vedl, pobouřil pochod homosexuálů na Prague Pride. Napadl také vedení ODS, které proti akci neveřejně nevystoupilo. Strana podle něj přestala zastávat konzervativní názory a dává prostor pro krajní pravici.¹³

⁹ KDU-ČSL. *Volební program 2010-2014* (<http://kdu.ecpaper.cz/#page=1>, 30.4.2012).

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ TOP09. *Online rozhovor s Karlem Schwarzenbergem* (<http://www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/online-rozhovor-s-karlem-schwarzenbergem-618.html>, 5.5.2012).

¹² KDU-ČSL. *Volební program 2010-2014* (<http://kdu.ecpaper.cz/#page=1>, 30.4.2012).

¹³ IHNET.cz. *Prezident Klaus kritizuje kvůli pochodu homosexuálů na Prague Pride vedení ODS* (<http://zpravy.ihned.cz/politika/c1-52562330-prezident-klaus-kritizuje-kvuli-pochodu-homosexuálu-na-prague-pride-vedeni-ods>, 30.4.2012).

4.3 Církev

Strana TOP09 o sobě tvrdí, že v politickém životě vychází z evropských tradic křesťansko-židovské kultury.¹⁴ Konkrétní zmínku jejího postoje jsem ale nenašla. K K církevním restitucím se vyjadřuje Marek Ženíšek ve svém blogu. Tvrdí, že církevní restituce jsou pro TOP09 prioritou. Na žebříčku hodnot stojí církevní restituce výš, než stojí samotná vatikánská smlouva (Ženíšek, 2012). ODS prosazuje církevní restituce delší dobu.¹⁵

ODS o svém vztahu k církvi říká: „Jsme přesvědčeni, že víra a příslušnost k jednotlivým náboženstvím jsou individuálním rozhodnutím, do kterého se stát vměšovat nemá. Naším cílem bude nalézt takové řešení, které v těchto otázkách zachová dosavadní svobodu každému občanovi a neohrozí nynější postavení církví v České republice.“¹⁶

KDU-ČSL se sice oficiálně k žádné církvi nehlásí, přesto z jejího programu je jasné, že podpora církevních institucí je pro ni také jedním z prostředků, jak vytvořit silnou občanskou společnost.¹⁷

¹⁴ TOP09. *Programová východiska a priority* (<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/programova-vychodiska-a-principy/>, 30.4.2012).

¹⁵ ODS. *Modrá Šance pro kulturu. Kultura je způsob života* (http://archiv.ods.cz/docs/publikace/modra_sance-kultura.pdf, 30.4.2012).

¹⁶ ODS. *Modrá Šance pro kulturu. Kultura je způsob života* (http://archiv.ods.cz/docs/publikace/modra_sance-kultura.pdf, 30.4.2012).

¹⁷ KDU-ČSL. *Volební program 2010-2014* (<http://kdu.ecpaper.cz/#page=1>, 30.4.2012).

5 ZÁVĚR

V závěru mé práce bych se ráda zamyslela nad některými hodnoty, které konzervatismus vyznává. Konzervativní myslitelé přikládají například velký důraz na náboženství, považují ho za pojítko společnosti. V dnešní době se ale například česká společnost považuje za ateistickou. Neumím odpovědět na otázku, co se má stát tím novým pojítkem – co má v ateistických společnost náboženství nahradit.

Konzervativně smýšlející přikládají také velký důraz na vlastnictví majetku. Předpokládají, že pokud bude člověk moci něco vlastnit a s majetkem si bude moci zacházet podle libosti, bude respektovat právo na vlastnictví a majetek druhých. S touto tezí se dá zřejmě také polemizovat. V české praxi spíše vidím jiné pravidlo. Ten, kdo majetek má a má ho hodně, chce majetku ještě víc.

Krásnou myšlenkou je i konzervativcův přepoklad, že autority, které jsou pro společnost užitečné a nepostradatelné, jsou zároveň odpovědné. Edmund Burke vyjádřil požadavek morálky a morálních hodnot. Otázkou je, do jaké míry si dnes umíme představit spojení slov: autorita, morálka, odpovědnost. Pokud vztáhnout tato tři slova na aktuální dění v České republice, nevidím často ani jedno – natož všechny tři dohromady.

Ačkoliv některé politické strany ve svých programech opravdu kladou důraz na podporu rodin, nevidím příliš pokrok. Motivace pro zakládání rodin u mladých lidí chybí. Média pravidelně chrlí zprávy o zvyšujícím se počtu rozvodů. Když Edmund Burke psal své dílo, ženy se nehnyaly za kariérou jako dnes. Dříve páry uzavíraly mimo jiné i proto, že to bylo zkrátka normální a správné. Ženy očekávaly hmotné zajištění, muži podporu domácnosti.

Dnešní manželství na tomto základě nestojí. Dnes bývají oba z páru ambiciózní a plány na rodinu odkládají. Dnes jsou rodiny dle mého názoru rodiny mnohem méně stabilní. Na druhou stranu věřím, že pokud někdo rodinu založí, stává se pro ně tou nejdůležitější hodnotou v životě. Otázkou zůstává, jestli státní podpora rodin, změní nový trend.

Dále bych ráda zhodnotila komparaci výše zmíněných stran. Ve střední Evropě je postavení pravicových stran a jejich ideová orientace často vysoce individuální a vykazuje mnoho zvláštností. Řada pravicových stran (včetně konzervativních) je často důslednější ve své ideologii než jejich západoevropští protějšci. Kubát tento jev vysvětluje „autentičtější“ nebo spíše „tradičtější“ pojetím ideologie, které je důsledkem toho, že tyto strany si neprošly hodnotovým vývojem, který je součástí změn ve společnosti. Navíc podle něj často hledají své kořeny v období před nástupem komunismu (Kubát, 2003: 271).

I přestože všechny čtyři země si prošly podobným vývojem a bývají srovnávány, existují i mezi nimi značné rozdíly. Každá země má svá specifika a svou historickou paměť (Kubát, 2003: 271).

Občanskou demokratickou stranu můžeme stabilně pokládat za liberálně-konzervativní politickou stranu. Ekonomicky je ODS jasně liberální, protože prosazuje politiku volného ruky trhu. Chce i nadále pokračovat ve své v zásadě neoliberální hospodářské politice. Dle doc. Cabady je však nutné podotknout, že tento liberalismus byl mnohdy spíše rétorický. ODS je proti decentralizaci státu. V politických otázkách zastává ODS kombinaci liberálně-konzervativních názorů. Na rozdíl např. od KDU-ČSL je euroskeptická vůči Evropské unii. Po nástupu Petra Nečase do čela ODS byly částečně otupeny neoliberální postoje strany v hospodářské oblasti. ODS je i pragmatická, což je jeden z bodů, kteří konzervativci zastávají (Cabada, 2011: 267; Mrklas, 2004: 112).

ODA je považována za liberálně-konzervativní politickou stranu. Své postoje prezentovala jako ekonomický neoliberalismus a politický neokonzervatismus západního typu. V ekonomické oblasti tedy prosazovala liberální hodnoty, v politice a dalších oblastech zastávala postoje spíše konzervativní. Nicméně postupný příklon k liberalismu byl na chování strany postupem let znát Cabada-Šanc, 2005: 194-196.

České konzervativní strany spojuje několik témat, na které mají stejný nebo podobný názor. Jako společné jmenovatele můžeme vyjmenovat deklarovanou podporu privatizačních procesů, malé státní zásahy do ekonomiky a nízkou míru přerozdělování, antikomunistickou rétoriku, důraz na zodpovědnost jednotlivce, ocěňování role rodiny a obce, podporu zapjení do NATO a další (Mareš, 2002: 138).

U Občanské demokratické strany a strany Fidesz je zajímavá skutečnost, že obě začínaly spíše jako liberálně orientované formace. Postupem času se u nich posiloval konzervativní akcent, který byl ovlivněn kladením silného důrazu na národní zájmy a identitu. Jejich program postupem času dostával i částečně sociální rozměr. Fidesz oslabil svůj původní ekonomický liberalismus a inkorporoval do své identity i křesťanské a populistické prvky (Kopeček, 2007: 62).

Právo a spravedlnost můžeme považovat za konzervativní pravicové uskupení, které má občas sklony k populismu (Kubát, 2004: 291). Z konzervativních hodnot klade důraz například na křesťanství a národ. Negativně se staví i k potratům.

Fidesz Blanka Hrdličková charakterizuje jako středopravicovou konzervativní formaci s křesťansko-demokratickou orientací s prvky nacionalismu a důrazem na obhajobu práv maďarským menšin v zahraničí (Hrdličková, 2008: 83).

Za konzervativně-křesťanskou formaci považují KDH Hloušek s Kopečkem v publikaci z roku 2005 *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. V její programatice hrajou důležitou roli hodnoty křesťanské, konzervativní i národní (Kopeček, 2005b: 474). Je pravda, že klade důraz na rodinu, národ a křesťanství, ale tyto hodnoty se krejí i s hodnotami křesťanskodemokratický stran. SDKÚ-DS je na jedné straně širší unii integrující liberální, křesťanské a sekularizované konzervativní tendence (Hynčica, 2011: 86). Strana se prezentuje jako pravicová liberálně-konzervativní strana, její program je spíše středopravý (Lupták, 2008: 58).

Na konec si musím položit otázku, jestli vůbec má smysl zkoumat politické strany podle jejich příslušnosti ke stranickým rodinám – potažmo podle ideologie. Je to vůbec ještě užitečné a dostatečně zajímavé v dnešní době, kdy se zdá, že je ideologie na ústupu, ideologických hesel v programech ubývá (Rybář, 2003: 275) Jak ale Rybář argumentuje, spolehlivá identifikace stranických rodin pomáhá dotvořit obraz o fungování stranického systému. Umožňuje nám vidět u „příbuzných“ stran společné politické cíle – bez ohledu na prostředí (Rybář, 2003: 276).

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

6.1 Literatura

Adamová, Karolina a kol. (2001). *Politologický slovník* (Praha: C. H. Beck).

Benda, Lukáš (2002). Maďarsko. In: Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián, *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích* (Brno: Masarykova univerzita), s. 223-248.

Benda, Lukáš (2004). Maďarsko. In: Kubát, Michal ed., *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy* (Praha: Eurolex Bohemia), s. 217-235.

Beyme, Klaus von (1985). *Political Parties in Western Democracies* (Aldershot: Gower).

Burke, Edmund (1997). *Úvahy o revoluci ve Francii* (Brno: CDK).

Cabada, Ladislav – Šanc, David (2005). *Český stranický systém ve 20. století*. (Plzeň: Aleš Čeněk).

Cabada, Ladislav (2003). Koncepce stranických rodin a její problematická aplikace na středoevropské modely – příklad stranického systému Republiky Slovinsko. *Politologický časopis*. 3/2003, s. 262-268.

Cabada, Ladislav (2011). Systém politických stran a vnitrostranické rozhodovací procesy. In: Vodička, Karel – Cabada, Ladislav. *Politický systém České republiky* (Praha: Portál), s. 249-301

Cecil, Hugh (1928). *Conservatism* (London : T. Butterworth).

Dančák, Břetislav (2002). Polsko. In: Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián, *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích* (Brno: Masarykova univerzita), s. 285-314.

Dostál, Radim (1999). Komparace formování systémů politických stran České republiky a Polska (1989-1998). *Politologický časopis*. 3/1999, s. 282-292.

Fiala, Petr – Strmiska, Maxmilián (2002). Ideově-politické rodiny a politické strany v postkomunistických zemích střední a východní Evropy. In: Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián, *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích* (Brno: Masarykova univerzita), s. 13-27.

Fiala, Petr – Strmiska, Maxmilián (2009). *Teorie politických stran* (Brno: Barrister&Principal).

Heywood, Andrew (2005). *Politické ideologie* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Heywood, Andrew (2008). *Politologie* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Hloušek, Vít – Kopeček Lubomír (2010). *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě* (Praha: Grada).

Hloušek, Vít (2005a). Česko. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů* (Praha: Portál), s. 438-452

Hloušek, Vít (2005b). Maďarsko. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů* (Praha: Portál), s. 480-495.

- Hrdličková, Blanka (2008). Maďarsko: Pravicové reformy pod taktovkou socialistů. In: Cabada, Ladislav a kol., *Nové demokracie střední a východní Evropy* (Praha: Oeconomia), s. 66-88.
- Hynčica, Pavel (2011). Volby 2010 a politická změna na Slovensku. *Politologická revue*. 1/2011, s. 75-100.
- Kirk, Russell (2000). *Konzervativní smýšlení* (Praha: Občanský institut).
- Kopeček, Lubomír (2002). Slovensko. In: Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián, *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích* (Brno: Masarykova univerzita), s. 355-381.
- Kopeček, Lubomír (2003). Stranický systém Slovenska. In: Fiala, Petr – Herbut, Ryszard a kol., *Středoevropské systémy politických stran. ČR, Maďarsko, Polsko a Slovensko* (Brno: MPÚ MU), s. 153-225.
- Kopeček, Lubomír (2005a). Polsko. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů* (Praha: Portál), s. 496-528.
- Kopeček, Lubomír (2005b). Slovensko. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů* (Praha: Portál), s. 453-479.
- Kopeček, Lubomír (2007). Politické strany na Slovensku 1989 až 2006 (Brno: CDK).
- Kubát, Michal (2003). Problém výzkumu politických stran a stranických systémů v zemích středovýchodní Evropy – několik poznámek. *Politologický časopis*. 3/2003, s. 269-274.
- Kubát, Michal (2004). Polsko. In: Kubát, Michal ed., *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy* (Praha: Eurolex Bohemia), s. 271-297.

- Kubát, Michal (2005). *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989-2005)* (Praha: Slon).
- Kubát, Michal (2010/2011). *Politické systémy 3* [přednáška] (Plzeň: Fakulta filozofická).
- Lupták, Ľubomír (2008). Slovensko: Postkomunismus a národní mýty. In: Cabada, Ladislav a kol., *Nové demokracie střední a východní Evropy* (Praha: Oeconomia), s. 37-65.
- Lux, Martin (1998). *Konzervatismus a liberalismus na pozadí percepce sociálního státu* (Praha: Sociologický ústav AV ČR).
- Mareš, Miroslav (2002). Česká republika. In: Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích* (Brno: Masarykova univerzita), s. 121-149.
- Mrklas, Ladislav (2004). Česká republika. In: Kubát, Michal ed., *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy* (Praha: Eurolex Bohemia), s. 94-119.
- Nisbet, Robert (2011). *Politický konzervatismus: sen a realita* (Voznice: Leda).
- Rybář, Marek (2003). Stranícke rodiny a prípad Slovenska: Niekoľko teoretických poznámok. *Politologický časopis*. 3/2003, s. 275-281.
- Scruton, Roger (1993). *Smysl konzervatismu* (Praha: Torst).
- Scruton, Roger (1999). *Slovník politického myšlení* (Brno: Atlantis).
- Valeš, Lukáš (2007). *Dějiny politických teorií* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- Žaloudek, Karel (1999). *Encyklopedie politiky* (Praha: Libri).

6.2 Prameny

Fiala – Strmiska (2001). Pojetí stranicko–politických rodin v postkomunistickém středoevropském a východoevropském kontextu.

Středoevropské politické studie . 4/2001

(<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=61>, 30.4.2012).

IHNED.cz. *Prezident Klaus kritizuje kvůli pochodu homosexuálů na Prague Pride vedení ODS* (<http://zpravy.ihned.cz/politika/c1-52562330-prezident-klaus-kritizuje-kvuli-pochodu-homosexuálu-na-prague-pride-vedeni-ods>, 30.4.2012).

KDU-ČSL. *Volební program 2010-2014* (<http://kdu.ecpaper.cz/#page=1>, 30.4.2012).

Občanská demokratická aliance. *Cesta ke svobodné společnosti* (<http://www.oda.cz/dokumenty/cesta.asp>, 30.4.2012).

Občanská demokratická aliance. *Občanská demokratická strana v likvidaci* (<http://www.oda.cz/>, 30.4.2012).

Občanská demokratická strana. *Čtyři Poděbradské Artikuly* (<http://archiv.ods.cz/volby/programy/1998/program.php?kap=4>, 30.4.2012).

ODS. *Modrá Šance pro kulturu. Kultura je způsob života* (http://archiv.ods.cz/docs/publikace/modra_sance-kultura.pdf, 30.4.2012).

Strana Svobodných občanů. *Politický program Strany svobodných občanů: Svoboda, odpovědnost a spravedlnost* (http://www.svobodni.cz/9-program/64-politicky-program-pro-parlamentni-volby/#II_2, 30.4.2012).

TOP09. *Heger jednal ve Vatikánu o posílení vlivu církve ve zdravotnictví* (<http://www.top09.cz/co-delame/napsali-o-nas/heger-jednal-ve-vatikanu-o-posileni-vlivu-cirkve-ve-zdravotnictvi-9718.html>, 5.5.2012).

TOP09. *Odpovědnost je pro mě především odpovědností vůči vlastnímu zdraví. Rozhovor s MUDr. Peckovou pro Hlas Trojky.* 14.9.2009 (<http://www.top09.cz/regiony/praha/tiskove-zpravy-a-medialni-vystupy/odpovednost-je-pro-me-predevsim-odpovednosti-vuci-vlastnimu-zdravi-330.html>, 30.4.2012).

TOP09. *Online rozhovor s Karlem Schwarzenbergem* (<http://www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/online-rozhovor-s-karlem-schwarzenbergem-618.html>, 5.5.2012).

Unie. *Tisková zpráva* (<http://www.unie.cz/>, 30,4,2012).

Ženíšek, Marek (2012). *Svatý stolec a komunistické zločiny*. Blog na iDnes. 4.5.2012 (<http://zenisek.blog.idnes.cz/c/262746/Svaty-stolec-a-komunisticke-zlociny.html>, 5.5.2012).

7 RESUMÉ

This paper deals with the topic of comparison of conservative political parties in Central Europe after 1989. In the opening chapter I characterize the key terms for this work. Key terms means conservatism, ne-conservatism and new conservatism. The main part of this paper is devoted to the ideologies and programs of conservative political parties in four central european countries: Czech Republic, Slovak Republic, Hungary and Poland. I focus in particular their relationship to the Church , abortion, and registered partnerships.